

БЕЗРОБІТТЯ ТА МІГРАЦІЯ ЯК ВИЗНАЧНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Деділова Т.В., канд. екон. наук, доцент

Прокопенко М.В., старший викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Національна економіка України на сучасному етапі свого розвитку характеризується дуже потужним впливом на особливості її соціально-економічного розвитку таких факторів, як міграція населення та безробіття. Тому наразі великої актуальності набувають проблеми дослідження саме цих макроекономічних факторів, їх негативних та позитивних аспектів впливу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міграція населення та безробіття як макроекономічні фактори впливу на стан та соціально-економічний розвиток національної економіки і окремих регіонів є предметами дослідження великої кількості науковців [1-10]. В своїх роботах автори досліджують тенденції у чисельності та розподілі трудових ресурсів в Україні та регіонах та акцентують увагу на проблемах внутрішньої та зовнішньої трудової міграції в Україні.

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на наявний інтерес серед науковців до вивчення проблем міграції та безробіття подальшого вивчення вимагають проблеми негативних і позитивних наслідків цих проблем для національної економіки та їх взаємного зв'язку і впливу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження впливу макроекономічних факторів безробіття та міграції на соціально-економічний розвиток національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безробіття є одним з варіантів порушення макроекономічної рівноваги в національній економіці країни, яке відзначається дуже потужним впливом на загальні результати економічного розвитку країни та є характерним для деяких фаз економічного циклу.

В сучасних умовах розвитку економіки України безробіття має надзвичайно високі показники, що об'єктивно пояснюється негативним впливом військових дій на території промислових регіонів нашої держави. Руйнація промислових підприємств, порушення виробничих ланцюгів та масштабне переміщення трудових ресурсів між регіонами України створюють дуже значний дисбаланс на ринку праці між пропозицією праці та попитом на неї. Результатом цього є катастрофічні показники безробіття.

Проаналізуємо вплив та наслідки безробіття для національної економіки більш докладно. З макроекономічної точки зору великі обсяги безробіття можуть мати серйозні наслідки для національної економіки країни. Серед можливих наслідків можна виокремити наступні:

1. Зниження споживчого попиту через те, що безробіття призводить до того, що менше людей мають стабільний дохід, що може спричинити зниження споживчого попиту. Це, в свою чергу, може вплинути на ринок товарів і послуг і може призвести до скорочення виробництва та зменшення прибутків підприємств.

2. Збільшення соціальних витрат, бо зростання безробіття може призвести до зростання соціальних витрат через виплату допомоги по безробіттю та інших видів соціальних виплат. Це може створити фінансовий тиск на уряд і призвести до збільшення боргу країни.

3. Зменшення виробничого потенціалу в силу того, що безробіття може призвести до втрати виробничого потенціалу, оскільки люди можуть втратити навички та досвід, які є ключовими для виробництва та економічного зростання.

4. Соціальні проблеми, бо безробіття може мати соціальні наслідки, такі як збільшення кількості бідних людей, злочинність та негативний вплив на здоров'я та добробут населення.

5. Зменшення інновацій: високий рівень безробіття може призвести до зниження інновацій і технологічного прогресу, оскільки люди можуть втратити стимули до самовдосконалення та професійного розвитку.

6. Політичні наслідки через те, що високий рівень безробіття може призвести до політичної нестабільності та змін в уряді, оскільки люди можуть висловлювати своє невдоволення економічною ситуацією через голосування та масові протести.

Важливо відзначити, що наслідки безробіття можуть відрізнятися залежно від багатьох факторів, таких як економічна структура країни, політика в галузі праці, соціальні програми та світові економічні умови.

Зазвичай безробіття розглядається як негативний фактор для національної економіки, оскільки воно свідчить про невикористання трудового потенціалу та може мати ряд негативних наслідків. Проте в деяких випадках можуть бути певні обставини, коли безробіття може мати певні позитивні аспекти. Розглянемо окремі аспекти позитивного впливу безробіття на розвиток національної економіки більш докладно:

1. Реалізація регулюючої функції, яка полягає в тому, що безробіття може виконувати регулюючу функцію на ринку праці, допомагаючи зменшити інфляційний тиск. Коли на ринку праці є високий попит на робочу силу, заробітна плата зазвичай зростає, що може призвести до інфляції. Безробіття може допомогти зберегти цей тиск.

2. Стимулювання інновацій, бо через падіння рівня виробництва безробіття може стимулювати інновації та технологічний прогрес. Якщо компанії змушені ефективно використовувати ресурси та шукати нові методи

виробництва через обмежену робочу силу, це може призвести до розробки нових технологій.

3. Реорганізація ринку праці: безробіття може стати моментом реорганізації ринку праці, коли люди можуть бути змушені перевиховуватися та перенавчатися, щоб отримати нові навички. Це, в свою чергу, може призвести до створення більш гнучкого та адаптивного ринку праці.

Однак слід відзначити, що хоча і існують ситуації, коли безробіття може мати певні позитивні аспекти, важливо враховувати, що в більшості випадків високий рівень безробіття є сигналом проблем в економіці та суспільстві. Стратегії управління безробіттям, такі як активна політика зайнятості, навчання та перепідготовка, зазвичай визнаються ефективними у вирішенні проблем, пов'язаних з безробіттям.

Серед факторів, які потужно впливають на економічний розвиток України зараз також обов'язково слід розглядати міграцію населення, при чому, як в розрізі внутрішнього переміщення, так і в розрізі міграції працездатного населення України за кордон.

Внутрішня міграція населення, тобто переміщення людей в межах однієї країни, може мати різний вплив на національну економіку. Визначальними можуть бути різні фактори, такі як розмір країни, економічний стан регіонів, причини міграції та політичні умови. Серед можливих наслідків внутрішньої міграції для економіки країни можна виокремити такі:

1. Вплив на ринок праці:

– збільшення робочої сили: міграція може призвести до збільшення робочої сили в приймаючих регіонах, що може бути корисним для розвитку підприємств та економічного зростання. Однак при занадто високому притоці населення можуть посилитися проблеми безробіття вже у приймаючому регіоні;

– дефіцит робочої сили: у регіонах, з яких відбувається міграція населення може виникнути дефіцит робочої сили, що може негативно вплинути на виробництво та економічний розвиток.

2. Вплив на ринок житла: при збільшенні міграції у великі міські центри може зростати попит на житло, що може впливати на ринок нерухомості та будівельний сектор.

3. Суспільні послуги. збільшення населення у певних регіонах може створювати навантаження на соціальні служби, такі як освіта, охорона здоров'я та інші соціальні програми

4. Економічна нерівність: якщо міграція спрямована в основному у вже розвинуті регіони, це може призводити до зростання економічної нерівномірності між різними частинами країни.

5. Розвиток регіональних економік: міграція може бути інструментом для стимулювання розвитку менш розвинених регіонів, якщо люди переїжджають туди через наявність робочих місць або інших ресурсів.

6. Податки та бюджет: залежно від соціально-економічного статусу внутрішньо переміщених осіб, їхнє переселення може впливати на податкову базу та фінансовий стан приймаючого регіону.

Отже, вплив внутрішньої міграції на економіку є складним і залежить від багатьох факторів. Тому для оптимального використання переваг та зменшення негативних наслідків важливо розробити ефективні стратегії управління міграцією та регіональним розвитком.

Розглянемо наслідки зовнішньої міграції для національної економіки. Міграція трудових ресурсів в іншу країну може мати широкий спектр наслідків для як країни-джерела праці, так і країни-одержувача. Важливо враховувати економічні, соціокультурні та політичні виміри цього явища. В загальному вигляді наслідки міграції трудових ресурсів для країни-джерела праці наступні:

1. Втрати робочої сили та навичок, результатом чого може стати дефіцит кваліфікованої робочої сили. Масова еміграція може призводити до дефіциту кваліфікованих робітників, освічених кадрів та інших навичок, що може впливати на розвиток та конкурентоспроможність економіки.

2. Навантаження на соціальні служби: втрата робочої сили може призводити до навантаження на соціальні служби та систему соціального захисту через відсутність податків та внесків в систему.

3. Додаткові грошові потоки в економіку від трудових мігрантів: кошти, відправлені мігрантами додому, можуть стати важливим джерелом доходу для родин та можуть допомагати в полегшенні бідності в країні-джерелі праці.

4. Демографічні втрати: масова еміграція може впливати на демографічні показники, зокрема на зменшення чисельності населення та старіння населення.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, фактори міграції та безробіття є надзвичайно складними і пов'язаними між собою з точки зору соціально-економічного розвитку національної економіки. Однак не слід концентрувати увагу лише на негативних аспектах, бо серед наслідків можуть бути і потенційно позитивні, якими слід скористатися в управлінні національною економікою задля спрямування її у напрямку пришвидшення соціально-економічного розвитку.

Перелік посилань

1. Буров І. Трудова міграція як наслідок соціально-економічної політики України 2014-2018 рр. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. зб. наук. праць.* 2018. Вип. 6 (20). С. 166-170.

2. Кваша О.С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактори, стан та наслідки для України. *Економіка і суспільство.* 2017. № 10. С. 535-540.

3. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції Українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка.* 2018. № 2 (33). С. 11–26.

4. Малиновська О.А. Еміграція vs імміграція: напрями та механізми політики репатріації. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 1(35). С. 69–81.

5. Петрушина Т., Соколовський І. Соціологічні показники стану ринку праці України: актуальні проблеми та виклики. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. зб. наук. праць. 2018. Вип. 6 (20). С. 139-147.

6. Пікулик О.І. Причини, особливості та наслідки трудової міграції в Україні. Мукачівський державний університет. *Економіка і суспільство*. 2019. № 20. С. 48-50.

7. Пономаренко І.В. Аналіз динаміки економічної активності населення в Україні та країнах ЄС. *Економіка та суспільство*. 2017. № 8. С. 838-843.

8. Тарасова К.І. Статистичне дослідження проблем безробіття в Україні в регіональному розрізі. *Економіка та суспільство*. 2018. №.14. С. 745-752.

9. Терещенко Д.А. Вплив міграційних процесів на розвиток людського капіталу. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. №4(68). С. 207-214.

10. Цимбал Л.І., Овчаренко К.В. Економічний вплив трудової міграції на економіку України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2020. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8242> (дата звернення 15.10.2023).

References

1. Burov, I. (2018), Labor migration as a consequence of the socio-economic policy of Ukraine 2014-2018. [Trudova mihratsiia yak naslidok sotsialno-ekonomichnoi polityky Ukrainy 2014-2018 rr.], *Ukrainian society: monitoring social changes*. coll. of science works, No. 6 (20), P. 166-170.

2. Kvasha, O.S. (2017), External labor migration processes: factors, status and consequences for Ukraine [Zovnishni mihratsiini protsesy trudovykh resursiv: faktory, stan ta naslidky dlia Ukrainy], *Economy and society*, No. 10, P. 535-540.

3. Libanova, E.M. (2018), External labor migration of Ukrainians: scope, causes, consequences [Zovnishni trudovi mihratsii Ukraintsiiv: masshtaby, prychny, naslidky], *Demography and social economy*. No. 2 (33), P. 11-26.

4. Malynovska, O.A. (2019), Emigration vs immigration: directions and mechanisms of repatriation policy [Emihratsiia vs immihratsiia: napriamy ta mekhanizmy polityky repatriatsii], No. 1 (35), P. 69-81.

5. Petrushyna, T., Sokolovskyi, I. (2018), Sociological indicators of the state of the labor market of Ukraine: current problems and challenges [Sotsiolohichni pokaznyky stanu rynku pratsi Ukrainy: aktualni problemy ta vyklyky], *Ukrainian society: monitoring social changes*. coll. of science works, No. 6 (20), P. 139-147.

6. Pikulyk, O.I. (2019), Causes, features and consequences of labor migration in Ukraine [Prychny, osoblyvosti ta naslidky trudovoi mihratsii v Ukraini], *Economy and society*, No. 20. P. 48–50.

7. Ponomarenko, I. (2017), Analysis of dynamics of economic activity of population in Ukraine and countries of EU [Analiz dynamiky ekonomichnoi

aktyvnosti naselennia v Ukraini ta krainakh YeS], *Economy and society*, No.8. P. 838-843.

8. Tarasova, K. (2018), Statistical research of problems of unemployment is in Ukraine in the regional cut [Statystychnе doslidzhennia problem bezrobittia v Ukraini v rehionalnomu rozrizi], *Economy and society*, No.14. P. 745-752.

9. Tereshchenko, D.A. (2019), The influence of migration processes on the development of human capital [Vplyv mihratsiinykh protsesiv na rozvytok liudskoho kapitalu], *State and regions. Series: Public administration*, No. 4 (68), P. 207-214.

10. Tsymbal, L.I., Ovcharenko, K.V. (2020), The economic impact of labor migration on the economy of Ukraine [Ekonomichnyi vplyv trudovoi mihratsii na ekonomiku Ukrainy], *Electronic scientific publication "Efficient Economy"*, No. 10, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8242> (last accessed 15.10.2023).

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 331.556.4; JEL Classification: J 61

Нестеренко В.Ю., Деділова Т.В., Прокопенко М.В. БЕЗРОБІТТЯ ТА МІГРАЦІЯ ЯК ВИЗНАЧНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Мета. Дослідження впливу макроекономічних факторів безробіття та міграції на соціально-економічний розвиток національної економіки.

Методика дослідження. В ході дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, метод логічного аналізу. Інформаційними ресурсами дослідження є спеціалізовані наукові видання і матеріали періодичних видань.

Результати. Безробіття є одним з варіантів порушення макроекономічної рівноваги в національній економіці, яке відзначається дуже потужним впливом на загальні результати економічного розвитку країни та є характерним для деяких фаз економічного циклу. Великі обсяги безробіття можуть мати серйозні наслідки для національної економіки країни: зниження споживчого попиту, збільшення соціальних витрат, зменшення виробничого потенціалу, соціальні проблеми, зменшення інновацій, політичні наслідки. Окремі аспекти позитивного впливу безробіття на розвиток національної економіки: реалізація регулюючої функції, стимулювання інновацій, реорганізація ринку праці. Серед факторів, які потужно впливають на економічний розвиток України зараз також обов'язково слід розглядати міграцію населення, при чому, як в розрізі внутрішнього переміщення, так і в розрізі міграції працездатного населення України за кордон. Серед можливих наслідків внутрішньої міграції для економіки країни можна виокремити: вплив на ринок праці, вплив на ринок житла, вплив на суспільні послуги, економічна нерівність, розвиток регіональних економік, податки та бюджет. Наслідки міграції трудових ресурсів для країни-джерела праці наступні: втрати робочої сили та навичок, навантаження на соціальні служби, додаткові грошові потоки в економіку від трудових мігрантів, демографічні втрати.

Наукова новизна. Сформовано перелік негативних та позитивних наслідків безробіття для соціально-економічного розвитку національної економіки. Проаналізовано вплив внутрішньої та зовнішньої міграції трудових ресурсів на розвиток України та її регіонів.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані дослідниками, органами управління та місцевого самоврядування, власниками підприємств при визначенні ефективних засобів соціально-економічного розвитку національної економіки.

Ключові слова: безробіття, міграція, національна економіка, макроекономічні фактори, трудові ресурси.

UDC 331.556.4; JEL Classification: J 61

Nesterenko V.Yu., Dedilova T.V., Prokopenko M.V. UNEMPLOYMENT AND MIGRATION AS KEY MACROECONOMIC FACTORS IN THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Purpose. Study of the impact of macroeconomic factors of unemployment and migration on the socio-economic development of the national economy. **Methodology of research.** The study used methods of analysis and synthesis, the method of logical analysis. The information resources of the study are specialized scientific publications and periodical materials. **Results.** Unemployment is one of the options for the disruption of the macroeconomic balance in the national economy, which is characterized by a very powerful impact on the overall results of the country's economic development and is characteristic of some phases of the economic cycle. Large amounts of unemployment can have serious consequences for the national economy of the country: a decrease in consumer demand, an increase in social costs, a decrease in production potential, social problems, a decrease in innovation, political consequences. Certain aspects of the positive impact of unemployment on the development of the national economy: implementation of the regulatory function, stimulation of innovations, reorganization of the labor market. Among the factors that have a strong influence on the economic development of Ukraine, the migration of the population should also be considered, both in terms of internal movement and in terms of the migration of the working population of Ukraine abroad. Among the possible consequences of internal migration for the country's economy, the following can be distinguished: the impact on the labor market, the impact on the housing market, the impact on public services, economic inequality, the development of regional economies, taxes and the budget. The consequences of labor migration for the labor source country are as follows: loss of labor and skills, burden on social services, additional cash flows into the economy from labor migrants, demographic losses. **Originality.** A list of negative and positive consequences of unemployment for the socio-economic development of the national economy has been compiled. The impact of internal and external labor migration on the development of Ukraine and its regions is analyzed. **Practical value.** The results of the study can be used by researchers, management and local self-government bodies, and enterprise owners in determining effective means of socio-economic development of the national economy.

Key words: unemployment, migration, national economy, macroeconomic factors, labor resources.

Відомості про авторів / About the Authors

Нестеренко Валентина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: valentinaonisiforova@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9899-8427>. Моб. 099-499-14-28.

Nesterenko Valentyna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Деділова Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: dedilova@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3924-979X>. Моб. (050) 281-83-28.

Dedilova Tetiana – Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Прокопенко Микола Вікторович - Харківський національний автомобільно-дорожній університет, старший викладач кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: nvprokopenko@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4839-0154>. Моб. (050) 633-76-28.

Prokopenko Mykola - Kharkov National Automobile and Highway University, Senior Teacher at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.